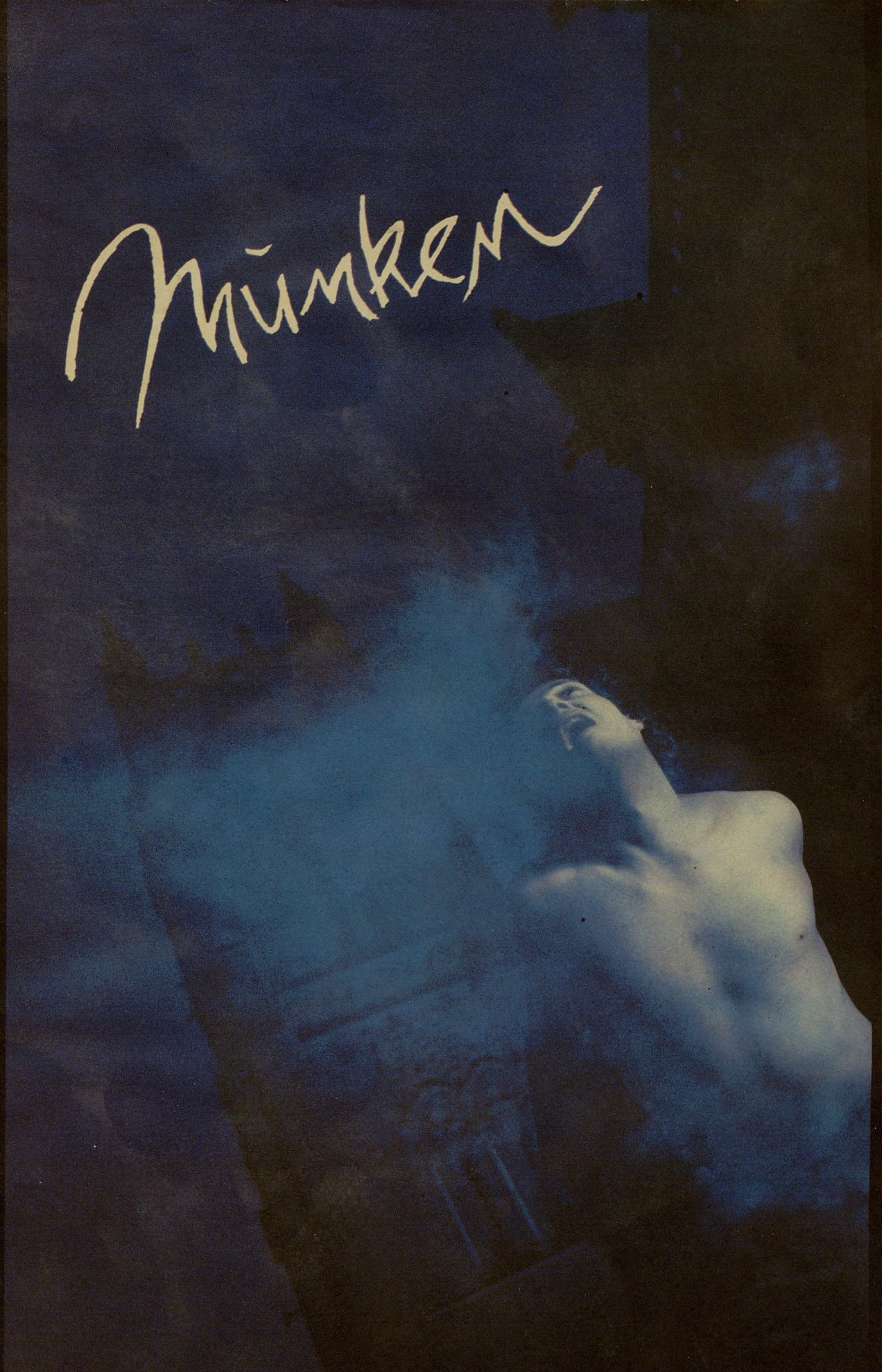

Munken

Trøndelag Teater 1991
TEATRET

KJÆRE PUBLIKUM,

Et nytt musikkspill som bygger på vår lokale historie, og som er skapt av teatrets egne folk, er ikke hverdagskost på norske scener! Derfor er det med glede og stolthet jeg ønsker velkommen til «Munken».

Historiene om munken i Nidarosdomen er mange. Hvem var denne mannen? Hvilken grusom skjebne led han? Hvorfor finner han ikke fred? Tror vi på at domkirken huser en gjenganger?

Med utgangspunkt i disse spørsmålene og i sagaen om islendingen Laurentius forteller Edvard Rønning om den unge mannen som kommer til Nidaros. Han får det hellige kallet, blir munk og senere prest og erkebispens høyre hånd.

Forestillingen viser oss livet i Nidaros på 1200-tallet. Den forteller oss om striden innen kirken og mellom verdslige og geistlige makthavere.

Men først og sist forteller den om en fantastisk visjon og en brennende tro som var drivkraften i reisingen av Nidarosdomen. For oss som lever i Trondheim i dag er det mening i å minne hverandre om byens fortid og rike historie, og om hvorfor Nidarosdomen ble bygget, - Nordens vakreste katedral som ble reist over den hellige Olavs grav. God fornøyelse!

Helle Ottesen
Teatersjef

Olavs banesår. Detalj fra 1300-tallet, Nidarosdomen.

KONGEN SOM BLE MYTE

Olav Haraldsson døde den 29. juli 1030 i slaget på Stiklestad, 35 år gammel. Han ble erklært hellig allerede året etter sin død. Underlige tildragelser skjedde ved graven hans i Nidaros. Torarin Lovtunge har diktet et kvede, Glælognskvida, om dette:

Nå har tiodkongen
I Trondheim
reist for seg
et kongesete
der vil evig
i all sin tid
ringbryteren
rå for landet.

Der som Olav
engang bodde
før han for
til himmelrike,
der ble nå,
som alle vet,
en helligdom
av kongemannen.

Neppe hadde Haralds sønn fått sin plass i himmelrike før den gavmilde ble en mekler.

Så der ligger med helt legeme den rene konge, rost av alle, og der kan som da han levde hår og negler vokse på ham.

Der kimer kirkens klokker av seg sjøl over senga hans, og hver dag hører folket klokkelyd over kongen.

Der oppe på alteret til Krist's ære kjerter brenner,

slik har Olav syndeløs frelst sjelen før sin død.

Dit den hellige konge hviler, kryper en hær og ber om hjelp, blinde søker bedende dit til fyrsten, går friske derfra.

Be til Olav at han deg unner makt i sitt land, Guds mann er han.

Han kan få av Gud selv år og fred for alle menn dersom du dine bønner vender til ham, *bokmålets venn.

(* dvs latin)

«Torarin Lovtunge var hos kong Svein den gangen og hørte om disse store tegn på at kong Olav var hellig, og at man kunne høre klang fra himmelske makter over hans helligdom, som om de ringte med klokker, og lys tente av seg sjøl over alteret der av ild fra himmelen, slik som Torarin sier. Til den hellige kong Olav kom det så mange mennesker at det var som en hær, halte og blinde eller folk som var sjuke på andre måter, og de gikk friske derfra. Han sier ikke mer om det eller rekner dem opp, men det må ha vært en utallig mengde mennesker som fikk helsebot den gang i førstningen da den hellige kong Olav gjorde jærtegn. Men de største jærtegn til kong Olav, og de som har hendt seinere, er skrevet ned, og det er holdt rekneskap med dem.»

Regnavit illustrissimo rege olavo ap Incipit passio beati
 Notungnam que est terra ygrundis. in olavo regni et
 Sicut aqtonie locam. a pueritiae dactam dactam.
 habent. castrem ingressi sumus et post
 cum angustiam patre. cum angustiam bona.
 Hacten faciens ydoloz mancipare rebus et sup
 stititit erroribus delinse namone ille. uari dei cul
 tum et fidem audere? audiverat quide. fer multa
 suscipe contempserat. Sic tui loca aqtonie puma
 in habitabancina famulari est possederat. rena
 con glacie infidelitatis offerent aqto illi. aqto
 pandit omne malis. sup unumquem factis et aqto
 facie otiam succentis iudex veremal. et qmptata
 vacant pferre sup alle. celsi certabo solui meui.
 sedabo in monte testamenti. malibus aqtonie.
 Exerit magnus domini et laudabitur q delatibus
 ediffus curatit sua. auti placido flammie aqto
 ut dissipant duricam. Et givni cstrat obdura
 tot ac frocet aios atque fides tandem emolluit.
 Audierit auctori a qto. et loqator ad illas gen
 ut mstr. foverit ubi sui qui ueritatem que est
 in xpo ihu paratit ut pcharent. autana cudent
 ydoloz et credentibus unum indelicentem et gaudio
 cna pmuterent. invidulof et rebelles futi

Første blad av Passio Olavi.

Så langt historikeren Snorre i Olav den helliges saga. I det latinske skrift «Passio et miracula beati Olavi» foreligger andre vitneutsagn. Det var beretningene om Hellig Olavs undergjørende evne til å helbrede som i første rekke drev de mange ulykkelige og fromme til helgenkongens by og kirke. Over hele Norge og langt utenfor landets grenser fortalte folk historier om St. Olav, den store hjelper i nød. «Passio et miracula beati Olavi» var et slags propagandaskrift om hans under og mirakler, nedtegnet på slutten av 1100-tallet. Hovedhensikten var å gjøre martyrkongens under kjent og trekke pilegrimer til hans kirke. Jo flere besøk, desto større gaver og inntekter. Utbredelsen av skriftet viser hvor effektivt kirkens distribusjonsapparat var. Erkebiskop Øystein Erlendsson bidro selv

med et kapitel som skulle bevise Olavs mirakuløse evner: Han forteller at han under kirkebyggingen ble bedt om å være med opp på en gavl for å diskutere visse detaljer med byggmesteren. Plutselig ramlet stillaset, som han og hans følge sto på, ned. De andre reddet seg, mens Øystein styret i avgrunnen og traff karet de rørte kalk i. Han brakk hoften, og trodde aldri han kom på bena igjen, ihvertfall ikke til Olavsmessen. Men underet skjedde på den tredje dag. Da sto han opp og talte, en lang preken. «Såleis førte eg messa og heile gudstenesta til endes; strevet gjorde meg

ikkje trøytt, nei, trøyttleiken gav meg kveik; og om så ikkje verken heilt hadde gjeve seg endå, hadde likevel beina vorte sterke som før, og smått om senn vart eg heilt frisk.»

Men også alminnelige mennesker opplevde miraklene og berettet om dem: en sinnsyk og lam mann fra en fjellbygd føres til Nidaros av venner og blir helbredet, en lam kvinne som i fire år hadde levet av å tigge i byen helbredes etter en våkenatt i helgens kirke, en bonde berger feet fra sykdom ved å love et dyr til St. Olav hvert år osv. Den folkelige religiøsitet

som kommer til uttrykk i helgendyrkelse, dyrkelse av relikvier og valfarter til en rekke steder er utslag av et behov for hjelp fra høyere makter. I middelalderen var mennesket i mye mindre grad enn nå herre over sitt eget liv. Primitivt jordbruk og dårlige kommunikasjonsforhold betød uår med sult og nød. Det var få midler mot sykdom, å føde barn var forbundet med livsfare, selv korte reiser var farefulle. I alle situasjoner i livet trengte man hjelp «fra oven», og med sine bønner og ritualer var kirken i stand til å yte den.

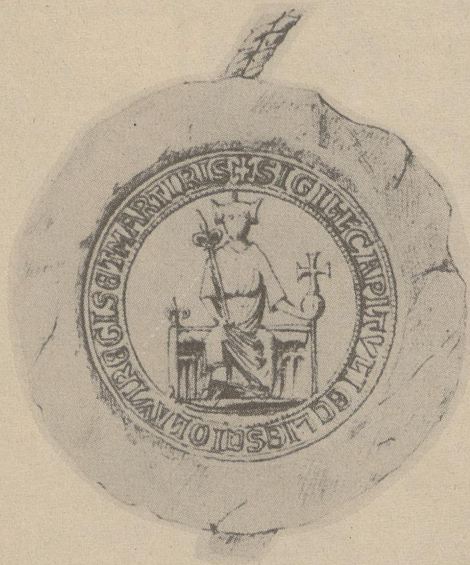
Hellig Olav skrinlegges. Detalj fra Nidarosdomen.

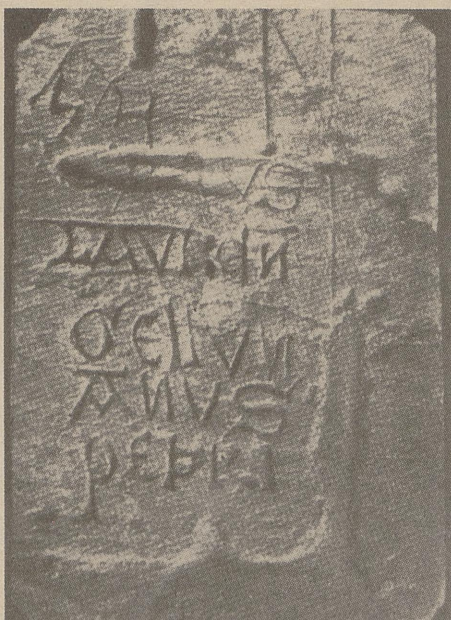
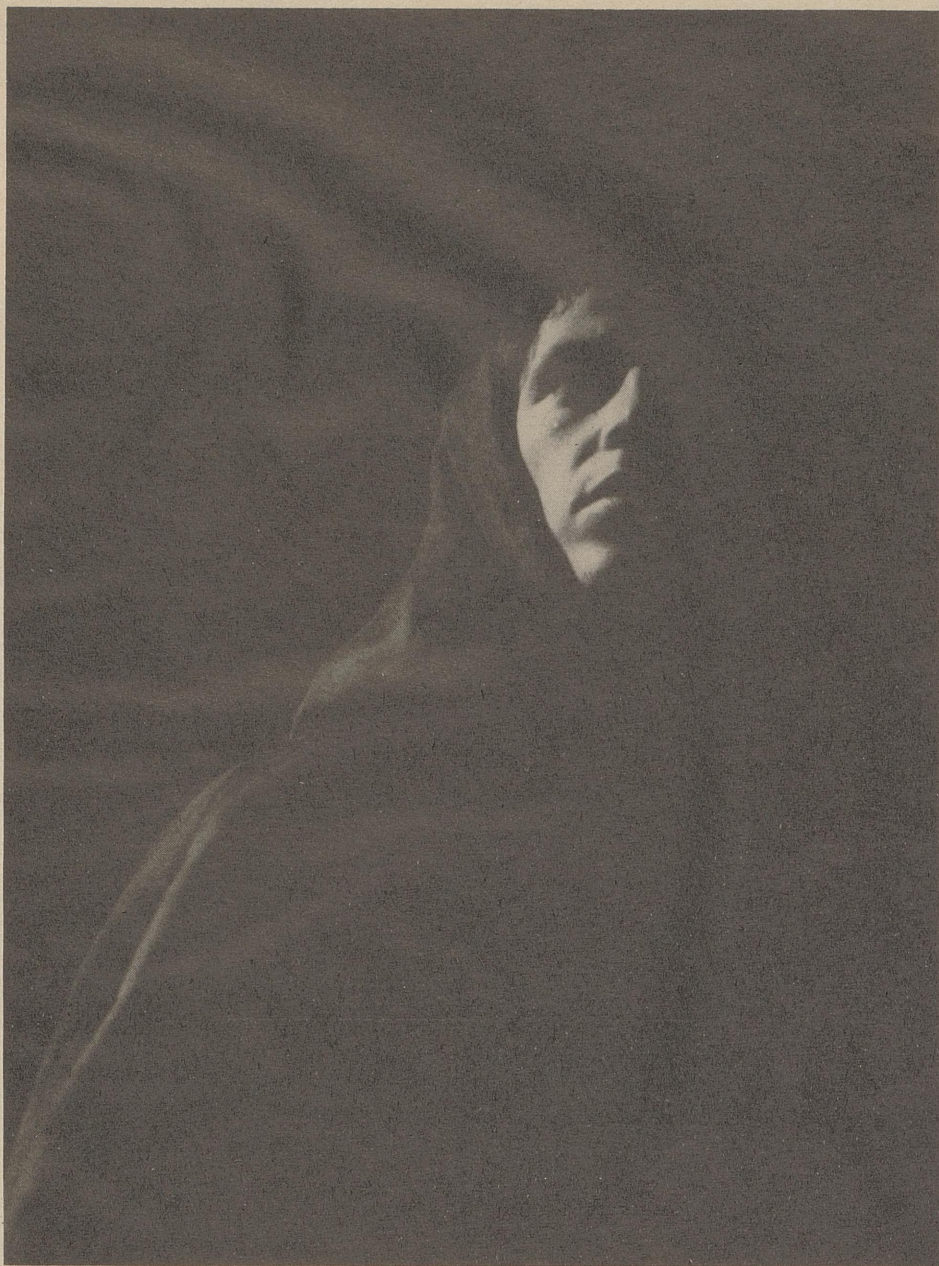
MUNKEN

Kveldens forestilling er et musikkdramatisk verk som står helt på egne ben i forhold til de historiske personer og episoder som utspiller seg på scenen. En alvorlig kirkestrid som utspant seg under erkebiskop Jørund og den gamle sagaen om Laurentius danner imidlertid *grunnlaget* for diktverket, som ga Edvard Rønning idéen til handlingen i «Munken»: Laurentius Kalfsson, en latinkyndig islending kommer til Nidaros og blir en av erkebiskopens nærmeste medarbeidere. Han var dyktig og ærgjerrig, og uten å ta hensyn til de mange og vedvarende stridigheter mellom erkebiskopen og de katolske prestene, klatrer han oppover rangstigen.

Domkapitelets segl fra ca. 1225.

Han kom snart på kant med domkapitelet. Han lar seg vie til prest i Olavskirken av Jørund, enda korsbrødrene alene hadde rett til å besette dette embete. Men uforsonlig ble uvennskapet da Laurentius midt under en høytidelig fest i Kristkirken, på erkebiskopens befaling, trådte frem mellom søyleradene og lyste bann over korsbrødrene Sigvat Lande, Eilif Korte og Audun Raude som alle intetanende satt nede i koret. Fra da av var krigen erklært. Laurentius kunne knapt vise seg uten dørs. En dag ble han overfalt av katedralskoleelever som kannikene hadde hisset på ham. Den arme mann fikk

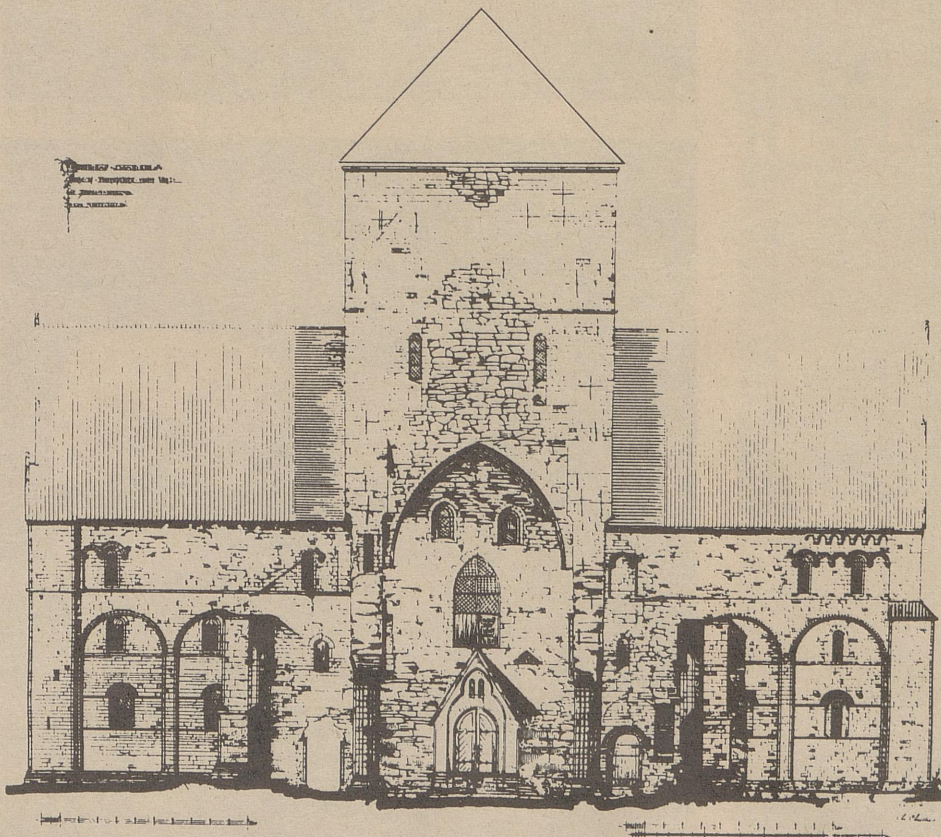

Nidskriften i skipets sørportal.

klærne revet av mens han fortvilet søkte å redde seg inn i Kristkirken. Han nådde bare å klynge seg til dørringen, og der hang han til Jørund kom til unnsetning. En annen gang var islendingen like ille ute. Han forrettet ved en fornem dames begravelse i Olavskirken, da skoleklerkene stormet inn i kirken og røvet alle hans bluss og kjerter. Seremonien måtte utsettes til neste dag, da folk fra erkebispegården ble innkalt for å stå vakt ved dørene. Korsbrødrene vek heller ikke tilbake for å risse inn en avskyelig og støtende nidskrift om Laurentius i muren ved erkebispeinngangen til Kristkirken. «Laurentius Celvi anus Petri» står det der (den dag i dag): på en gang en skjærende

parodi på den kirkelige hederstittel «filius Petri» og en åpenbar hentydning til at islendingen sto i homoseksuelt forhold til en av landets fremste stormenn, ridder Peter Gudliksson. Striden antok skandaløse dimensjoner. Kongens megling brakte ingen varig løsning på konflikten. Det ble sendt et klagebrev fra kannikene til paven i Roma. Jørund håpet på medhold, men blir istedet funnet skyldig av den pavelige undersøkelsesdommer og dømt til å betale saksomkostninger. Jørund overlot valplassen til seierherrene og bosatte seg i Bergen. Mens han var borte hevnet kanikkene seg på Laurentius. Han ble slept til et mørkt, grisete fangehull av korsbrødrenes svenner. Senere satt han lenket i strengt fengsel en hel vinter. Tiden ved Nidaros erkesete må ha vært en prøvelse på flere måter for Laurentius Kalfsson.

(Kilde: Trondheim bys Historie, bind 1)

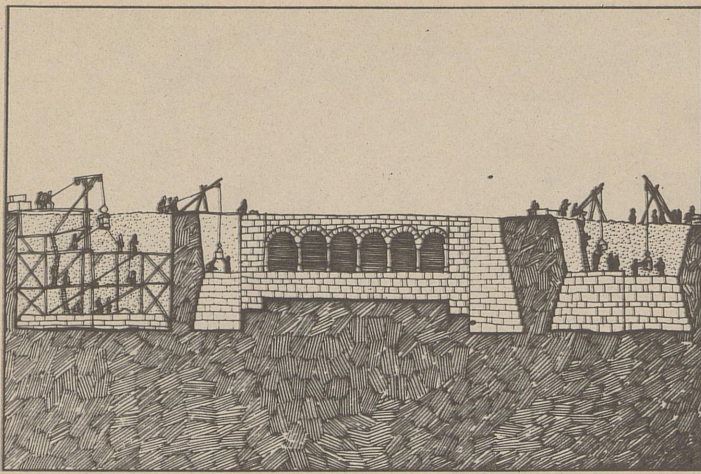
Nidarosdomen før restaureringen.

KATEDRALEN BYGGES

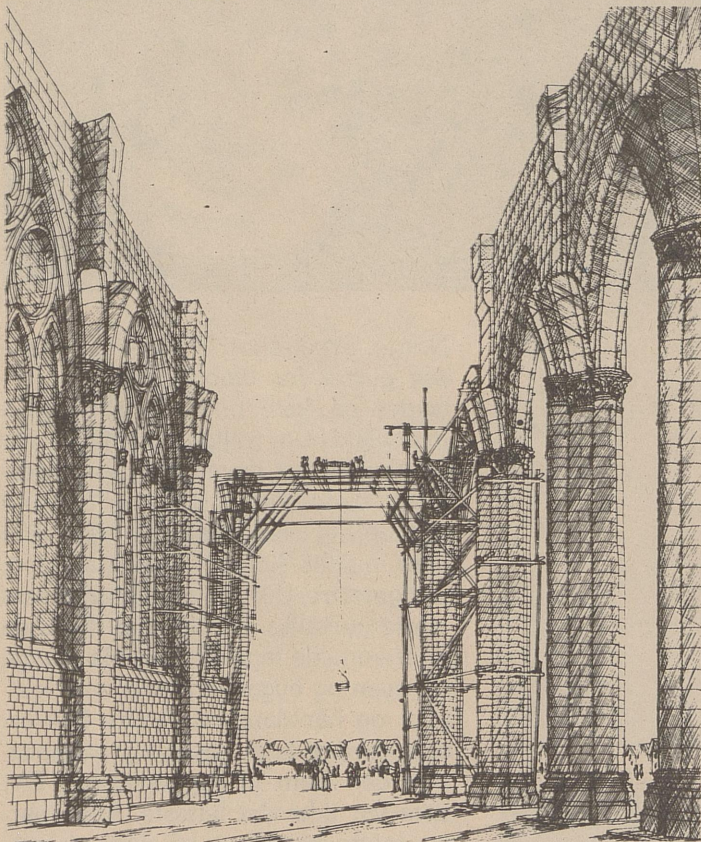
På et høydedrag nord for Nidaros begynte Olav Kyrre å bygge en stenkirke over Olav den helliges grav omkring år 1070. Av utgravninger vet vi at denne Kristkirken hadde et

langt, rektangulært skip, og et lite firkantet kor med et kapell på hver side. Olavsbrønnen var murt inn i murveggen. Kirken ble senere katedral, erkebiskopens sete, og kristendommens fremste monument i

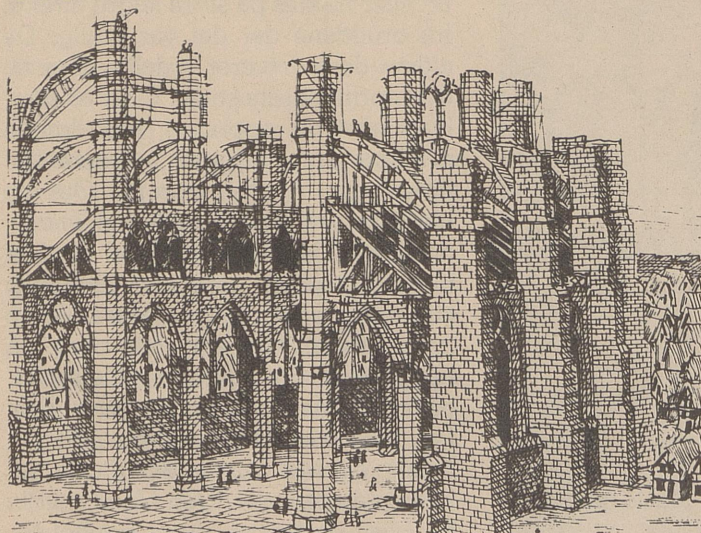
Norge. Erkebiskop Øystein la ambisiøse planer for ombyggingen, og arbeidet på katedralen fortsatte hele middelalderen. Nidarosdomen var ganske sikkert byens største arbeidsplass, både som institusjon og som byggeplass. Katedralbygg var ikke hver manns kunst i middelalderen. Byggmestre og spesialarbeidere måtte innkalles fra utlandet. Foruten de fremmede fagarbeidere ble mange fra byen og bygdene ansatt som hjelpere og håndlangere. Andre fikk arbeid med å bryte stein og transportere den frem til byggeplassen. Det siste var ikke det letteste. Mesteparten måtte føres frem på slede vintertid eller fraktes på store lektré direkte fra bruddene der det var mulig. De eldste delene bærer tydelig preg av den normanniske stilen. Etter at erkebispesetet ble opprettet, fikk dommen et rikere preg, inspirert av romanske kirkebygg i Mellom-Europa. Øystein ble jaget fra landet av kong Sverre, og kom tilbake fra England med et nytt formspråk, gotikken. Skiftende stilretninger og mange generasjoners håndverkere har satt sitt preg på byggverket. Store summer ble satset, både kirkens inntekter og gaver. Selv folk som ikke hadde råd ble pålagt å betale og har øyensynlig gjort det. Kirken angikk alle. Den ble et merke for byen og landet, og et symbol for den velorganiserte pavekirke.

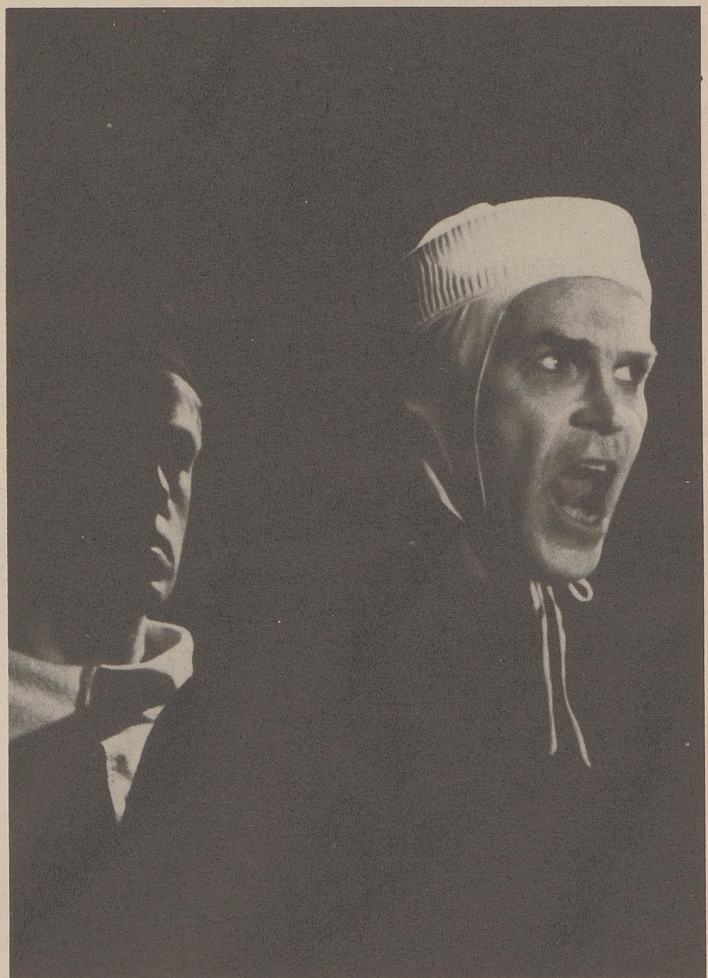
Fundamentet bygges.

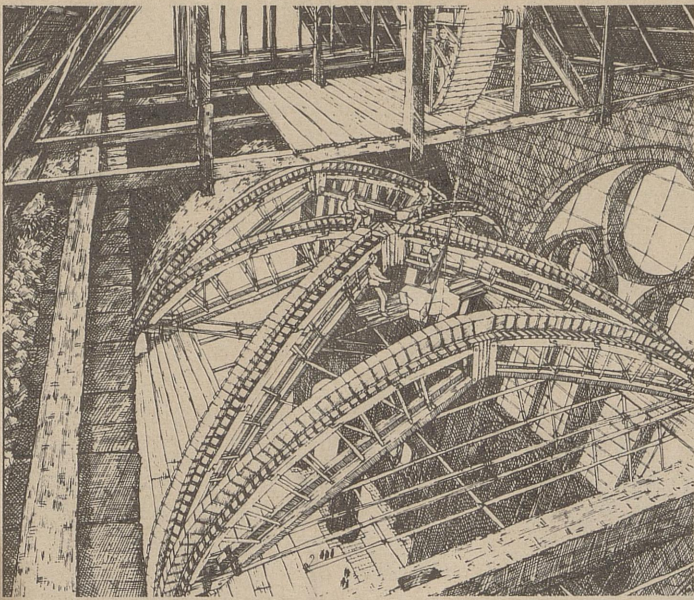

Stillaser reises.

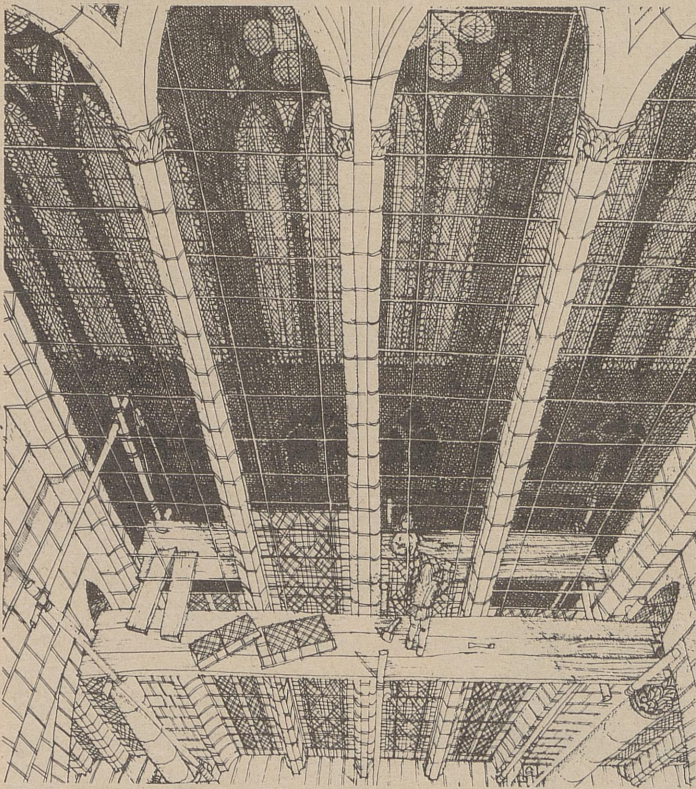

Bærebueene er på plass.

Hvelvene konstrueres.

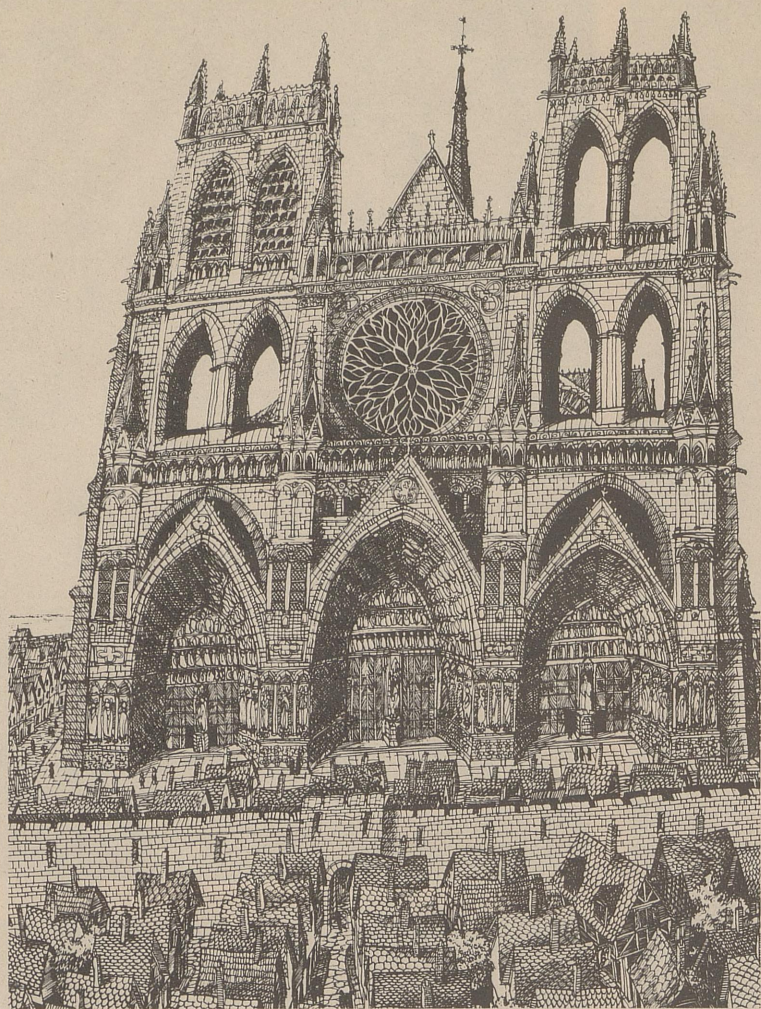
Vinduer og gulv kommer på plass.

Glassblåserne lager farget glass til rosevinduet.

PÅ PILEGRIMSFERD

Katedralen står ferdig til å ta imot pilegrimer. (Illustrasjonene er hentet fra boken «Katedralen bygges» — en nøyaktig beskrivelse av hvordan man tenkte seg en katedral ble reist i Middelalderen.)

Hvor fikk de penger fra, våre forfedre, til disse reisene sine? En måtte regne med at en Jorsalferd kostet noe slikt som 1000 lybiske mark, hvis man skulle reise til hest, betale for seg i klostre og herberger, - og den tiden gikk man ut fra at folk som hadde penger betalte rundhåndet, for det var nok av fattige pilegrimer som måtte be seg mat og husly for Kristi kjærlighets skyld. Så det ble ventet at pilegrimer som reiste standsmessig skulle gi almisse til fattigfolk og milde stiftelser i de byene de kom igjennom og til tiggerne langs veiene. Mange reiste da penger til sin valfart ved å pantsette gård og grunn til kirker og klostre eller til rike frender. Det var også alminnelig at rikfolk ga penger til fattige som ville gjøre en valfart, disse skulle da til gjengjeld be for givne ved de helligsteder de kom til. Noen hjalp også folk til å reise på pilegrimsferd, fordi de gjerne ville ha reist selv, men ikke kunne komme hjemmefra foreløpig. Derfor hadde ubemidlede som ville gjøre valfart, rett til å tigge reispenger.

At pilegrimer på denne måten ofte ble en landeplage, er klart. Blant annet kunne alle mulige tvilsomme eksistenser gi seg ut for pilegrimer, - og somme tider var pilegrimene virkelig både det ene og det annet. Ubalanserte sinn, infantile og psykopater var det ingen mangel på i middelalderen heller, og det er ikke for ingenting at legendene og folkediktningen så gjerne forteller om munkesom rømmer klostrene og blir stimenn, røvere som går i kloster og dør som helgener, nonner som blir skjøger og skjøger som blir nonner. Besindige folk som helst ville gjøre sin pilegrimsferd uten å råke opp i flere eventyr enn nødvendig, skaffet seg gjerne et pass, en anbefalingsskrivelse fra en biskop eller embedsmann på hjemstedet. Og så var det da å beskikke sitt hus, - gjøre testamente hvis man hadde jordisk gods å ansvare for. Til slutt skriftet pilegrimen og fikk Herrens legame. Så bar det avsted.

Det mest berømte pilegrimsfølget i historien - Chaucers Canterburyfarere - var pyntet i sine beste klær. Men mange kledde seg i grov grå eller mørk kutte og hette, slengte tverrsekken over skulderen og tok pile-

grimsstav i hånden. Noen gikk hele veien på nakne føtter,- og det var helst slike som gjorde valfarten for å bøte på svære synder, enten av egen drift eller fordi en slik botsøvelse var blitt dem pålagt. Men mange gikk også pilegrimsgangen barføtt og betlende, fordi de søkte trøst for tunge sorger eller fordi de ville tigge om hjelp for en elsket syk, eller fordi de ble drevet av lengsel etter den store religiøse opplevelse. Men det må ikke glemmes at pilegrimferdene var også middelalderens form for ferier og turistreiser. De pilegrimer som sagaene forteller om ved navns nevne og opplysninger om hvorfor og hvorhen, hadde jo oftes en eller annen direkte grunn til å reise. Men det ville gi et rent galt bilde av middelalderens pilegrimstrafikk om man derav ville slutte at hovedmassen av pilegrimene enten gikk botsgang for sensasjonelle synder eller de var syke og sorgfulle som valfartet for å finne igjen sjelefred og helse ved helligdommene. Flertallet var folk som reiste for å reise. Etter hvert ble det etter utenlandsk mønster gjort ikke så lite, både av kongene og geistligheten, for å lette pilegrimene til Nidaros reisens besværligheter. Allerede en mannsalder etter kongens fall skrev Adam fra Bremen om valfartene fra Nord-Tyskland til St. Olav. Veien bar Skåne over land, eller med skip fra Jylland til Tunsberg og videre langs kysten,- Adam oppgir at sjøreisen fra Viken til Trondheimen tar fem døgn, men da måtte nok pilegrimene være særs heldige både med vær og farkost. Inn på den gamle allmannveien fra Oslo over Romerike og Mjøsa, gjennom Gudbrandsdalen og over Dovrefjell munnet vel ferdsstiene for de fleste norske Trondheimsfarere: den var såpass vel opparbeidet som landeveier brukte være i middelalderen, med broer over myrer og elver, ferjeforbindelser og selemhus, hvor følgerne kunne overnatte. De eldste selemhus var boder hvor de reisende hadde tak over hodet, men de måtte stelle seg selv; det fantes ikke betjening. Senere ble det bygd fjellstuer som det ble lagt jord til så en oppsitter kunne bo der og være vert. Den eldste av dem er Hjerkin. Østerdalen lå ved middelalderens begynnelse utenfor folkeskikken. Så da pilegrimene fra Sverige og Østersjølandene tok til å ferdes her igjennom, bragte de virkelig noe nytt inn i livet til de folkene

Regi
Koreografi
Kapellmester
Dekorasjoner
Kostymer
Lysdesign
Masker og parykker
Lyd

Harry Guttormsen
Sølvi Edvardsen
Frode Fjellheim
Worm Winther
Ingvild Hovind
Morten Reinan
Else Lisø/Sissel Grønlie
Jan-Emil Indergaard/
Mikael Gullikstad

Inspisient
Sufflør
Rekvisitør
Repetitører
Sangpedagog
Dekorasjonsmaler

Bjørn Olufsen
Gerd Berntsen
Turid Bjørnsen
Petter Wiik/Frode Fjellheim
Lillian Jensen/Sissel Høyem Aune
Toril Skipnes

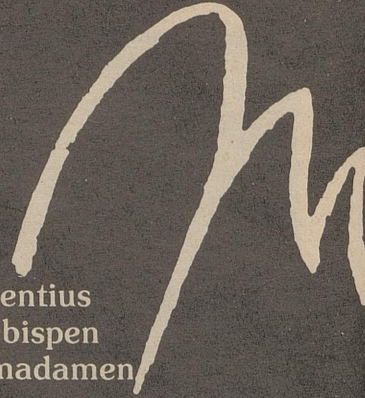
Foto
Plakat/programforside
Program
Ansvarlig utgiver

Guri Dahl
Guri Dahl/Grete Sømmer
May Selmer
Helle Ottesen

I orkestret:
Øyvind Luckow
Arne Johansen/
Ole-Kristian Andersen
Willy Postma
Petter Wiik
Frode Fjellheim
Odd Magne Gridseth
Carl Haakon Waadeland

Blokkfløyte/fagott

Trombone
Harpe
Keyboard
Keyboard
El.bass
Slagverk

Laurentius
Erkebisp
Kromadamen

Stenhuggerens datter
Audun Raude
Sigvald
Stenhuggeren/abbeden
Herren/tømmermannen/
Gerhard
Relikvieselgeren/
kalkrøreren/portneren

Øvrige medvirke

Tore Johansen
Håvard Forvemo
Ingrid Nyhus
Anne Wickstrøm
Børge Pedersen
Marthe Werring
Lars Høines

Ømken

et musikkdramatisk verk av
Edvard Rønning og Henning Sommerro

Roar Kjølsv Jensen
Bjørn Sothberg
Hildegunn Eggen/
Mona Jacobsen
Marit Jaastad
John Yngvar Fearnley
Jan Erik Berntsen
Sigurd Werring

Hans Jacob Sand

Håkon Ramstad

Øystein Sørensen
Ingebjørg Kosmo
Torstein Andersen
Rolf Rundberg
Siri Gellein
Stian Lisø Fremstad/
Stian Bugten

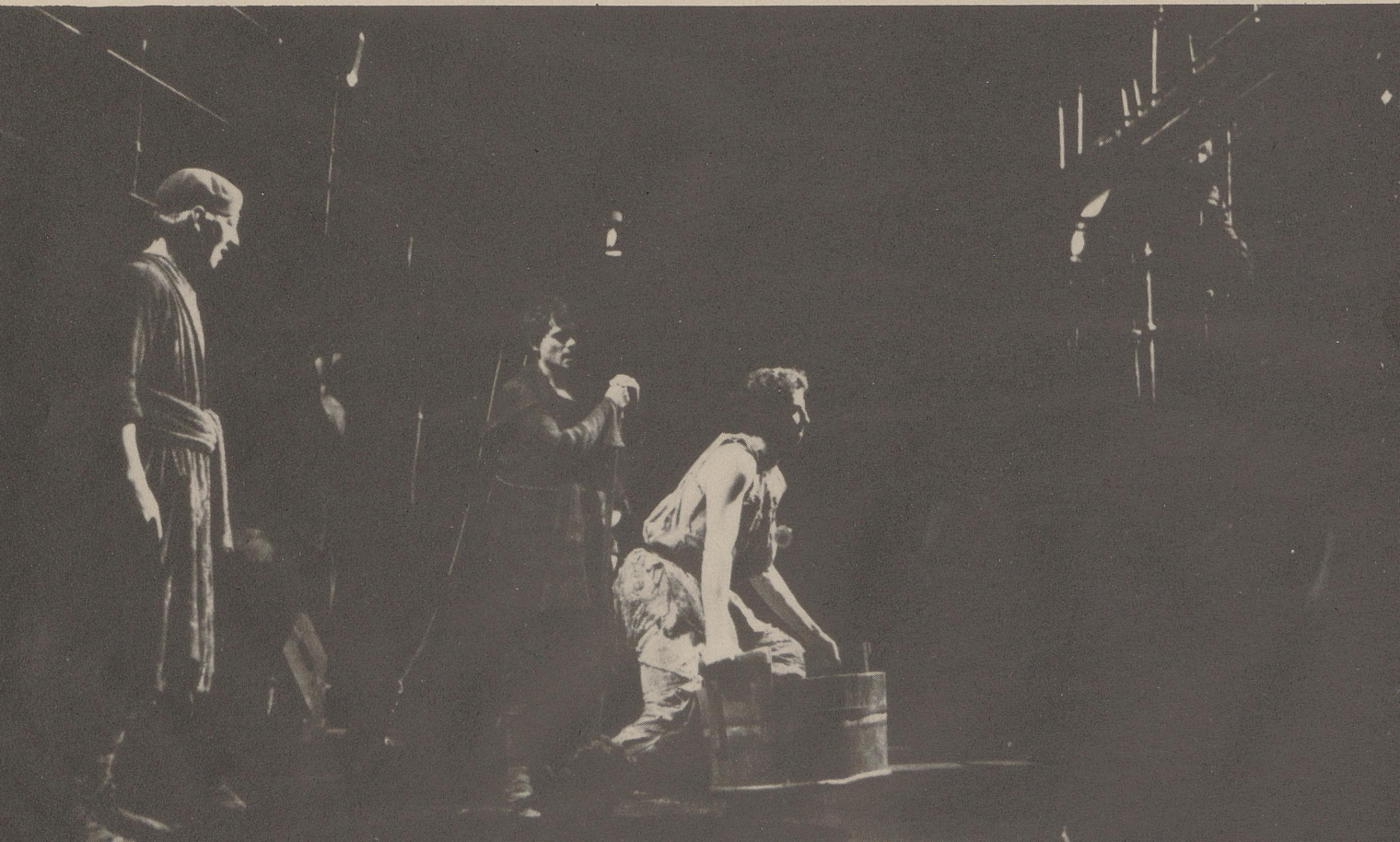
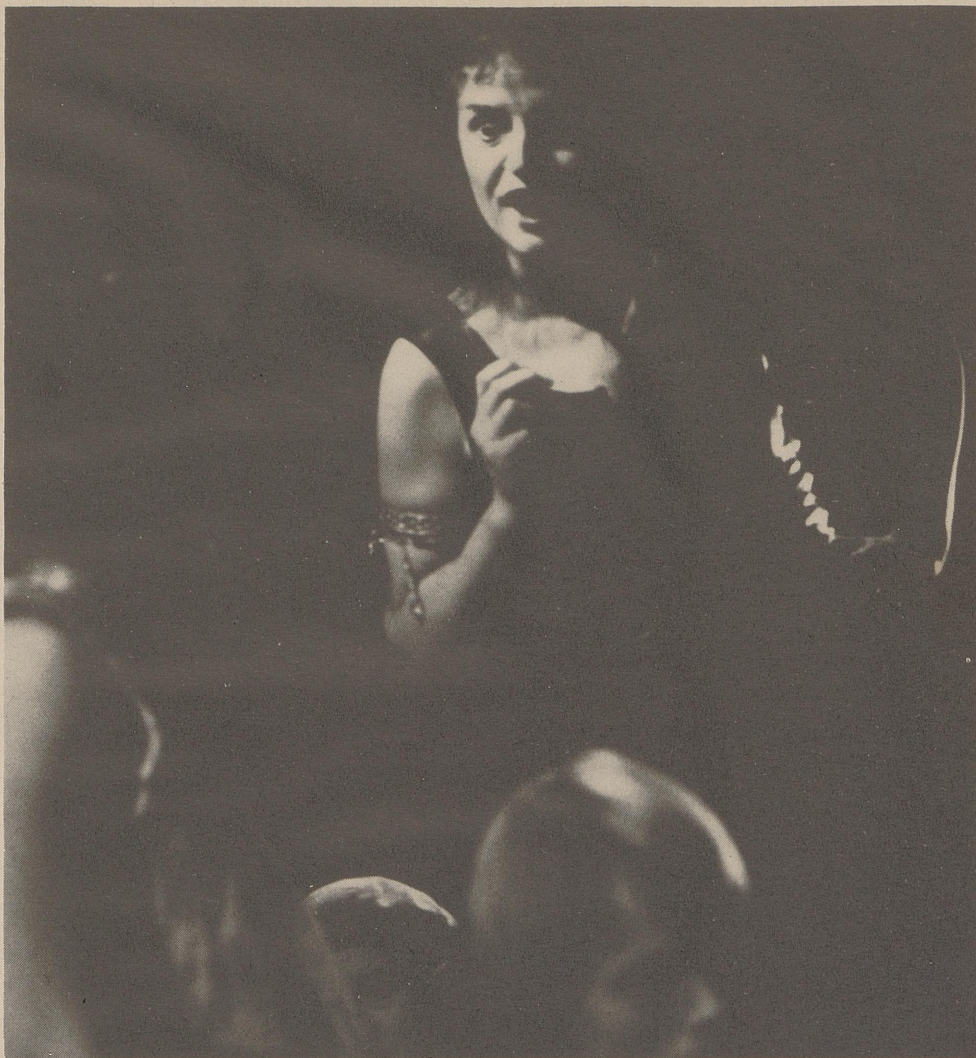
Arne Bakken for velvillig assistanse
Brødrene ved Cistercienserklostret
for også vært til uvurderlig hjelp.

som bodde her. Tradisjonen forteller om flokkene som kom med sang og spill, så bygdefolket, med barna i spissen, løp fra gården og arbeidet for å møte «munkene», og om sletter nær pilegrimenes hvileplass, hvor det ble lekt og danset om kvelden.

Østerdalsveien førte gjennom Løten, hvor mange gjestet St. Mikael's kirke på Rokoberget, til Elvrom, og derfra langs Glomma til Koppang. Ved Akre i Ytre Rendal sto merkesteiner som skulle vise «halvveien mellom Oslo og Nidaros». Fra nordenden av Storsjøen førte så igjen forskjellige veier nordover til Orkdal eller Ålen.

Det siste stykket ned gjennom Gauldalen falt veien sammen for de fleste som kom til byen sydfra. Og der hvor den bar frem i Steinberget, så pilegrimene kunne se ned på Nidelvens slyng om byen og Kristkirkens tårn høyt over tømmerhusene med torvtak og steinbygninger med svarte spontak og blytekte kirker med tårn og spir, der het det Feiginsbrekka - gledesbakken.

(Utdrag fra Sigrid Undsets «Kirke og klosterliv»)

HVEM BLE PILEGRIMSFARERE?

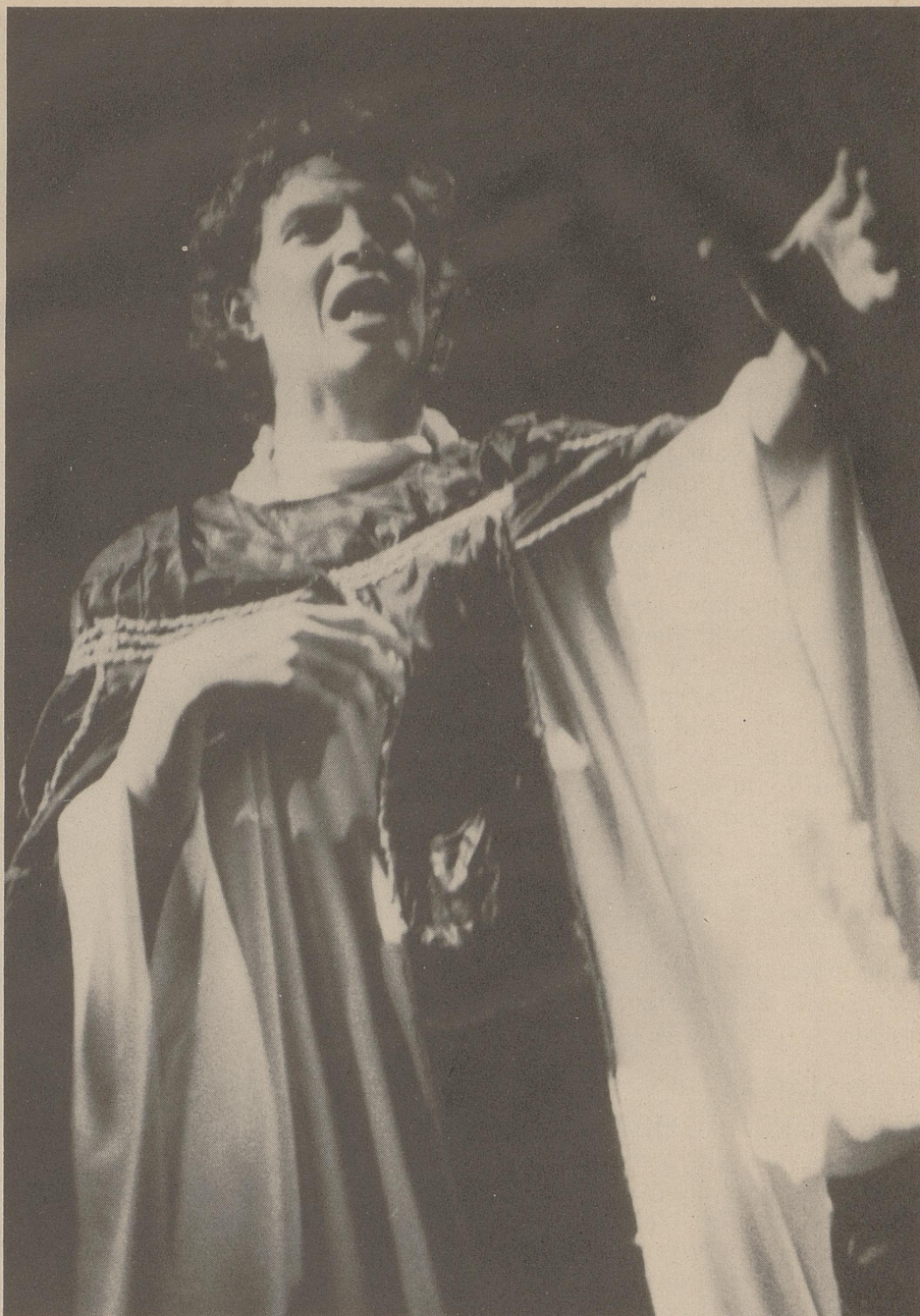
At pilegrimene besto av et blandet klientell med blandede motiver kommer levende til uttrykk i Chaucers prolog til «Canterbury Tales». Selv om den er blitt til i dikterens fantasi, kunne menneskene han beskriver vært virkelige - et fargerikt tverrsnitt av samtidens England. Det er en mangslungen forsamling som rir ut fra vertshuset Våpenkjolen en mai-morgen for å begi seg til Thomas Becketts grav i Canterbury. Her følger en sterkt forkortet beskrivelse av reisefølget:

«Det var en fornem *ridder*, som helt fra den første gang han red ut i verden, hadde elsket ridderskap, troskap og ære, godhet og høvisk ferd. I hele sitt liv hadde han aldri talt uhøvisk til noe levende vesen. Han var en virkelig edel ridder. Om utstyret hans kan jeg fortelle at hesten var god, men selv var han enkelt kledd...

Han hadde *sønnen* sin med som væpner, en godlynt og lystig ung mann, med hår så krøllet som om han hadde brukt jern på det. Han satt støtt på hesten, og red godt. Han kunne også dikte sanger, fekte og danse, tegne og skrive. Han var så varm en elsker at han om nettene ikke fikk mer søvn enn en nattergal...

Det var også en *nonne*, som smilte stille og vennlig; den kraftigste eden hun brukte var «ved St. Eligius», og hun het madame Eglatine. Hun hadde lært utmerket bordskikk, og lot ingen smule falle ned fra leppene, og stakk ikke fingrene dypt ned i sausen. Overleppen tørket hun så ren at det ikke fantes spor av fett å se i begeret etter at hun hadde drukket, og hun var pertentelig når hun strakte seg etter maten. Hun hadde noen små hunder, som hun foret med stekt kjøtt, melk og det fineste hvetebrød. Hvis en av dem døde, eller hvis noen slo til dem med stokk, gråt hun sårt...

Så var det en *munk*, en fin og imponerende mann. Siden St. Maurus og St. Benedicts regler var gamle og noe strenge, lot munken forskriftene fare, og fulgte nyere skikker. Hvorfor skulle han studere og drive seg selv fra forstanden ved støtt å henge over

en bok i klosteret sent og tidlig, eller slite og arbeide med sine hender, som Augustin forlanger? Hva nytte har verden av det? La Augustin ha sitt slit for seg selv!!!

Det var også en *tiggermunk*, kåt og munter, en selvgod mann. Ingen innenfor de fire munkeordener kunne smigre og tale vakrere enn ham. Mildt lyttet han til skriftemål, mildt ga han syndsforlatelse. Hvis han kunne håpe å få en god gave, var det lett å skrifte hos ham. Han var kjent med kroene i hver en by, og med kroverter og kropiker mer enn med spedalske og tiggere. Han moret seg med å lespe litt for at språket skulle flyte vakkert fra hans lepper...

Der var en *skipper*, som bodde langt vestpå - så vidt jeg vet var han fra Dartmouth. Han var sikkert nok en lystig fyr, og mangt et vinfat hadde han dratt med seg fra Bordeaux mens kjøpmannen sov. Samvittighet kjente han ikke til...

En *lege* var med oss; i hele verden fantes ikke hans like til å tale om medisin og kirurgi. Bibelen studerte han ikke stort. Det han hadde tjent under pesten, beholdt han. Gull er et hjertestyrkende middel i medisinen...

Det var en bra *kone* fra et sted nær Bath, men hun var litt døv, og det var synd. Fem ektemenn hadde hun hatt innenfor kirkedøren, og dessuten

andre venner i ungdommen - men det trenger vi ikke tale om nå. Hun var mer reisevant enn folk flest. Men sant og si så sprikte tennene i munnen på henne...

En *stevningsmann* var med oss; han hadde ildrødt kjerubansikt - for han led av eksem. Han var kåt og lidderlig som en spurv. Han elsket løk, hvitløk og purre, og sterk vin så rød som blod. Når han fikk det, ropte og skrek han som en gal. Han var en godmodig og snill kjeltring...

Sammen med ham red en vennlig *avlatskremmer* fra Runceval, en venn og kollega som nettopp var kommet fra pavens hoff i Roma. Vadsekken han hadde på fanget var fullstappet av ferske avlatsbrev. Han var spe i målet som en geit. Han hadde ikke skjegg, og det kom han heller aldri til å få; jeg tror han var et kvinnfolk eller en gjelding. Han sa at i sekken hadde han et putetrekk som hadde vært Vår Frues slør, og et stykke av det seilet St. Peter hadde da han gikk på sjøen og Jesus hentet ham. Men for å si som sant er, var han en stor geistlig når han sto frem i kirken...»

Det er ingen grunn til å tro at de som strømmet til Nidaros var en mindre fargerik forsamling!

MORALBUD FOR GEISTLIGHETEN

I 1153 ble det gitt forskrifter for de geistliges forhold til ekteskapet. Helt klare var de ikke, særlig når det gjaldt straffeutmåling oppsto det lett problemer for den norske erkebiskopen. Øystein søkte rett som det var rettledning fra paven i slike spørsmål. I et brev fra 1169 foreskriver paven at en biskop som åpenlyst hadde levd sammen med sin frille og som vedkjente seg forholdet, skulle bli dømt og avsatt. I det samme brevet får vi høre om en abbed som hadde hatt omgang med en nonne. Paven bestemte eiendommelig nok at abbeden skulle få beholde sitt embete etter å ha sonet, i fall hans synd ikke var kjent! Sølibat kunne oppfattes som et middel til å stille prestene mer direkte i kirkens tjeneste. For det første ved at de kunne vie all sin tid til prestegjeringen, for det andre ved at man da forhindret at presteembetene gikk i arv og dermed ble unndratt kirkens kontroll. Etter tidens syn var seksuelt samliv ikke forenlig med

prestens høye verdighet som tjener for Guds alter. Forholdene i Norge var trolig på dette området særlig primitive og beklagelige fra et reformistisk synspunkt. De første forsiktige fremstøt for å innføre sølibat ble gjort i siste halvdel av 1100-tallet, 100 år etter at kravet var blitt stilt med full

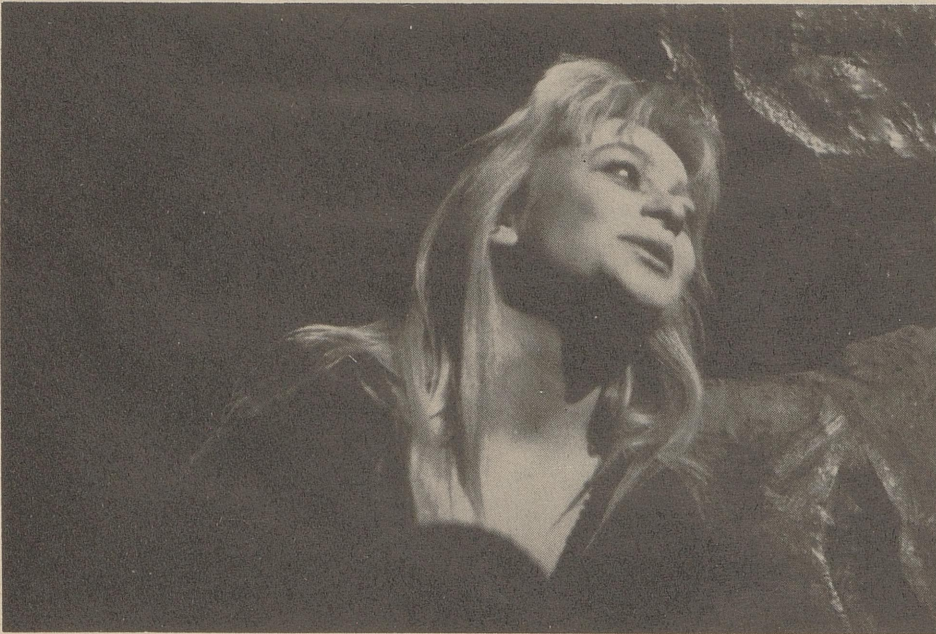
tyngde i Europa. Sølibatet ble gjennomført i den forstand at prestene ikke inngikk formelt ekteskap og dermed ikke hadde ektefødte barn. Men i Laurentius sagas skildring av livet blant geistligheten ved erkesetet omkring 1300 omtales det som en selvfølge at de geistlige hadde friller. Her

fortelles det om den lærde Jon Flamlending som underviste Laurentius i kirkerett at han hadde en frille som var utrolig stygg. Da Laurentius spurte ham hvorfor han ville ha en så stygg kvinne, svarte Jon: «Eg er ein brålynt mann og ville ikkje tåle for vel at nokon lokka tenestekvinna mi

frå meg, og derfor tok eg denne, for eg veit at ingen trår etter henne.» Også den fromme Laurentius hadde en frille. Med henne fikk han en sønn, som senere ble prest. Skal man dømme etter de mange pavelige dispensasjonsbrev som tillot uektefødte å bli prester, må dette ha vært meget

vanlig. Av brevene om dette går det frem at forholdene har vært helt åpenlyse, biskopene har ikke behøvd å løfte dynene for å se hva som foregikk. I hvilken grad de senere grep inn mot dette og hvor langt de eventuelt nådde, har vi ikke kilder til å avgjøre.

GJENFERD?

Munken i Nidarosdomen er sett av flere. Den mest kjente beretning vi kjenner, er bispinne Marie Gleditsch' øyenvitneskildring fra 1924. Under en gudstjeneste i Mariakapellet så hun munken ta kvelertak på pastor Birkelund, som mistet stemmen i samme øyeblikk:

«Ansiktet var skarpt og virkelig ondt. Munken snudde seg og så opp, og for første gang fikk jeg se ansiktet tydelig. Å, det var ganske uhyggelig! Han hadde et slags sår i halsen, en bred, blodig stripe ned i åpningen i kuttet. Øynene virket så sinte, ja bent frem rasende. Jeg ble helt fælen og tok hastig i barna som satt på begge sider av meg og våget ikke se opp igjen. Men så hendte noe underlig. Pastor Birkelund begynte plutselig å stotre i salmen og fikk liksom ikke ordene og tonene med seg. Jeg så raskt opp, og munken sto der fremme uten å røre seg, rygg til rygg mot pastor Birkelund», forteller hun til Norsk Etnologisk Gransking.

På 60-tallet blusset det opp en munken-feber som også skapte en opphetet debatt i pressen. Universitetslektor Jon Medbøe hadde overnattet i Nidarosdomen sammen med noen studenter. De hadde riktignok ikke sett noe spøkelse, men Medbøe og en av studentene hevdet å ha hørt korsang fra 1200-tallet. Parapsykologen Harald Schjelderup var meget skeptisk. Han fikk medhold av bl.a. verneinspektør Olaf Digre som i mange år hadde oppholdt seg i katedralen til alle døgnets tider. Han hadde riktignok ved en anledning også hørt musikk. Men den viste seg å stamme fra Hilversum, da kirkens forsterkeranlegg hadde tatt inn en radiostasjon! Lydfenomener som andre hadde hørt, kom fra befruktningssapparatene og orgeldur. Mystiske tildragelser ble imidlertid bekreftet av andre vitneut-sagn. Biskop Alex Johnson sto frem og fortalte at han i sin ungdom hadde støtt på munken. Det skjedde under et stort kirkejubileum Olsoknatten 1933. Som student hadde han fått spesiell tillatelse til å overvære gudstjenesten i triforiet, som vanligvis holdes stengt. Han oppdaget at han ikke var alene da en skikkelse trådte frem og satte seg, kledd i munkekappe og kutte. Skikkelsen forsvant imidlertid da han forsøkte å nærme seg den. Undersøkelser viste at det var bare

han som hadde adgang til galleriet. Også treskjærer Oliver Klevsve hadde møtt munken i bispedøren i oktogonen i 1963, og har senere skåret ut skikkelsen han så som trefigur.

Ordet Fritt-spaltene var fulle av meningsytringer. Og fra geistlig hold ble Medbøes fremferd karakterisert som «en vitenskapsmann uverdige». Arbeiderbladet angrep de ansvarlige i kirken, og mente de ikke skulle finne seg i at Domkirken ble et beryktet spøkelseshus. Da et fjernsynsteam med Harald Tusberg i spissen kom til

Trondheim for å gjøre opptak i kirken, ble de nektet adgang av prestene.

Munken dukket opp igjen i 1970, da Anna Elisabeth Westerlund overnattet i Domen:

«Jeg ser noe, et menneske i grått. Det går et par skritt og stanser. Jeg ser en tragedie, et drama, noe meget, meget uhyggelig. Han er i førtiårene. Han har store øyne, de er så rare blå. Jeg tror han er et veldig godt menneske. Men han er fredløs, det er det han er. Jeg tror ikke han døde på normal måte.

Jeg tror hans legeme ikke eksisterer som enhet. Som munk var han ubetydelig, ikke så stor iallfall. Han var fryktelig forelsket i denne kvinnen, det ble hans ulykke. Hvorfor hørte jeg preludium og sangkor? Var hun i koret?»

Tja, hvem vet? Adresseavisens medarbeider som var med på overnattingen og refererte begivenheten, hadde hverken hørt eller sett noe merkelig. Tvert imot var det lunt og hyggelig i katedralen, og ingen uhyggestemning der.

MENNENE BAK MUNKEN

Om årsaken til Edvard Rønnings og Henning Sommerros fruktbare samarbeid kommer av at de er født på samme døgn samme år, overlater vi til de som bekjenner seg til astrologien å vurdere. Faktum er at de på den nordlige stjernehimmel representerer to av dens mest lysende kometter, når vi betrakter dem gjennom kikkerten fra teatrenes observatorium.

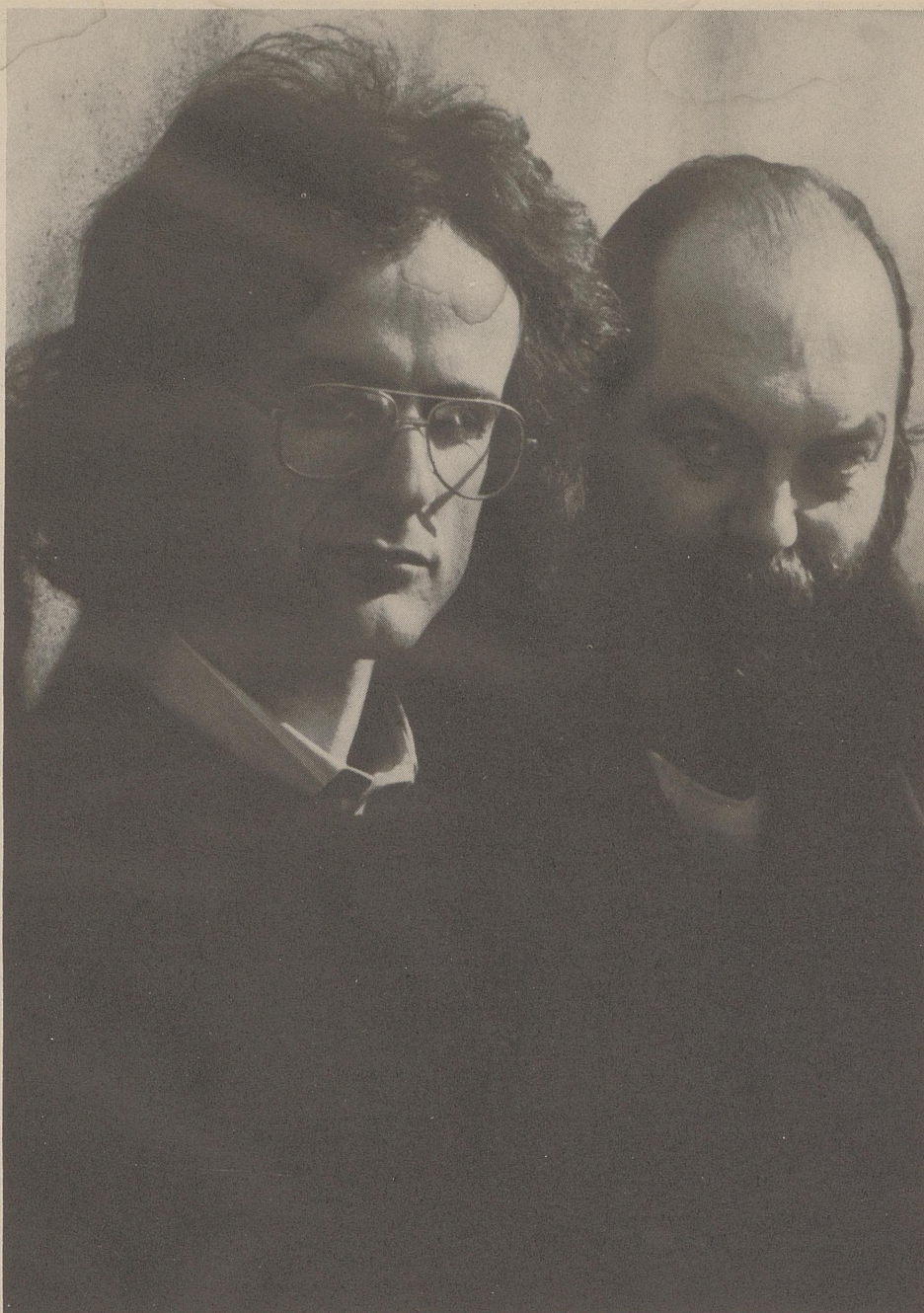
— Ideen til «Munken», hvor kom den fra?

Edvard: Jeg hadde tenkt på dette lenge, jeg har jo levet med myten om gjenferdet hele mitt liv. Jeg er vokst opp med katedralen og munken. Og da kulturhuset ble bygget, fikk idéen ny næring. Det ble for meg en ny Olavskatedral. Nå hadde byen to, med forskjellig uttrykk fra hver sin tid og ideologi. Domkirken og Olavshallen. Stykket er skrevet for Henning. Mine tanker om stoffet tror jeg er en utfordring for ham. Idéen ble etterhvert utviklet i fellesskap, og jeg har tatt hensyn til hva som er musikalsk interessant for ham.

Henning: Jeg har jo alltid interessert meg for middelalderen, både kulturelt og musikalsk. Jeg snakker om den som den *lyse* middelalderen i kontrast til klisjéen «den mørke». Det er lite mørkt på 1200-tallet, det er verre med vår egen tid. Når det gjelder «Munken», tar vi med oss den erfaring vi høstet under «An-Magritt». Vår gjensidige inspirasjon og erfaring fra denne oppsetningen vil vi gjerne utvikle videre. Ikke minst den fortellerform vi sammen har kommet frem til. For meg som har studiet mitt som organist i Nidarosdomen, hvor jeg ofte har sittet om natten, er dette prosjektet helt topp.

— Hvilken arbeidsform har dere kommet frem til? Sitter dere på en kreativ tandem og fordeler belastningen under løpet?

Edvard: Tja, det er kanskje et riktig bilde. Jeg skriver noe og viser det til Henning. Han sier det er bra og da tør jeg å arbeide videre. Stikkordet er igjen gjensidig inspirasjon. Selv tenker jeg også musikk, for det er f.eks. vendepunkter i forestillingen som jeg aldri kunne ha skrevet hvis

jeg ikke hadde ryggdekning fra Henning. I denne forbindelse må jeg også nevne Morten Reinan på lyset, for stykket er skrevet i tillit til en lysdesigner som kan hjelpe til å drive handlingen frem.

— Dere har vært i Irland under forbedelsene til «Munken»?

Henning: Vi var på besøk i to klostre. Der fikk vi mere «smør på kaka» eller kjøtt på beinet, om du vil. På den tiden hadde ikke Edvard begynt å skrive noe særlig. Og her fikk vi høre om spøkelser og alt mulig mystisk som foregår i slike hus. Her hørte vi tidebønnene som er spesielt viktig hos Benediktinerne, og fikk inntrykk

av hva et klosterliv er. Det var en fin inspirasjon.

Edvard: Vi fikk høre om hvordan det var å være novise, hvordan de ble møtt og først forsøkt skremt bort. Så ble de satt til hardt arbeid. For min del har jeg hentet ut direkte det vi hørte og opplevde der. Vi fikk også forståelsen for hvordan katolisismen fungerte i hverdagslivet. Her har vi kuttet røttene til vår katolske fortid, og det er rart. Det var jo katolisismen som skapte denne byen.

— Edvard har tatt utgangspunkt i en saga som eksisterer i bokform, og som er en øyevitneskildring. Har du fulgt historien i fortellingen din?

Edvard: Det var Medbøes teori at det var Laurentius som gikk igjen. Men vi fant jo fort ut at det ikke kunne være ham, for han gikk det jo bra med. Han ble riktignok utsatt for prøvelser i Nidaros, og havnet midt oppi intrigene, så *det* er jo tatt fra de historiske fakta. Men han overlevde jo, og dro tilbake til Island og ble biskop. Når jeg skriver, sitter jeg ikke med historieboka i fanget. Jeg begynner å skrive, og etter hvert blir det stoffet som styrer meg. Stykket får sin egen logikk. Jeg prøver selvfølgelig å forestille meg hvordan det var, men mitt ståsted er det 20. århundre, og det går ikke an å skape historien på ny. I forbindelse med «Munken» sliter jeg med å finne en form. Middelalderen er sjelden brukt i teatersammenheng. Vi beskjefter oss med vikinger og hjelmer, Holberg og knebukser — men tiden imellom har ikke opptatt teatret noe særlig.

— Hvilke kilder har du brukt som bakgrunnsmateriale?

Edvard: Såkalt «research» ligger ikke for meg. Jeg vil så gjerne, men blir for ivrig. Jeg har snakket med folk og gått rundt i kirken og sett meg om. Særlig har de groteske figurene vært en inspirasjon. Disse stenhuggerne som har laget selvportretter i sten — de sloss jo med djevelen, de

sloss med den store oppgaven de hadde påtatt seg. Å være katedralbygger var veldig spesielt. Ingen kunne håpe på å få se sitt verk fullført. Det tok jo hundrevis av år å bygge katedraler, og Nidarosdomen er ikke ferdig ennå.

— Musikken, kan den henges på knaggen «typisk Sommerro»?

Henning: Jeg vet ikke hva som er typisk! Den har islett av middelalderen i seg. Men det er jo ikke noen tidsriktig musikk. Den er blitt slik *jeg* kunne få den til med dette stoffet. I teatersammenheng er det den største oppgaven jeg har hatt. Edvard står friere enn meg. Jeg må forholde meg til ensemblet ved Trøndelag Teater. Musikken er skrevet for de forskjellige skuespillerne, jeg kjenner dem jo. Men dette behøver ikke være en negativ tvangstrøye. Det er noe jeg kan dra positive veksler på.

Edvard: Konflikten mellom idealet og virkeligheten er jo også hovedtema i stykket. Og virkeligheten for oss er Trøndelag Teater. Vi har en liten scene, vi har et lite ensemble. Det er klart at vi opererer på grensen av hva denne scenen kan tåle. Vi gleder oss til å få nytt teater, hvor vi virkelig kan slå ut håret. Min honnør til Helle Ottesen som tør å satse så storsla-

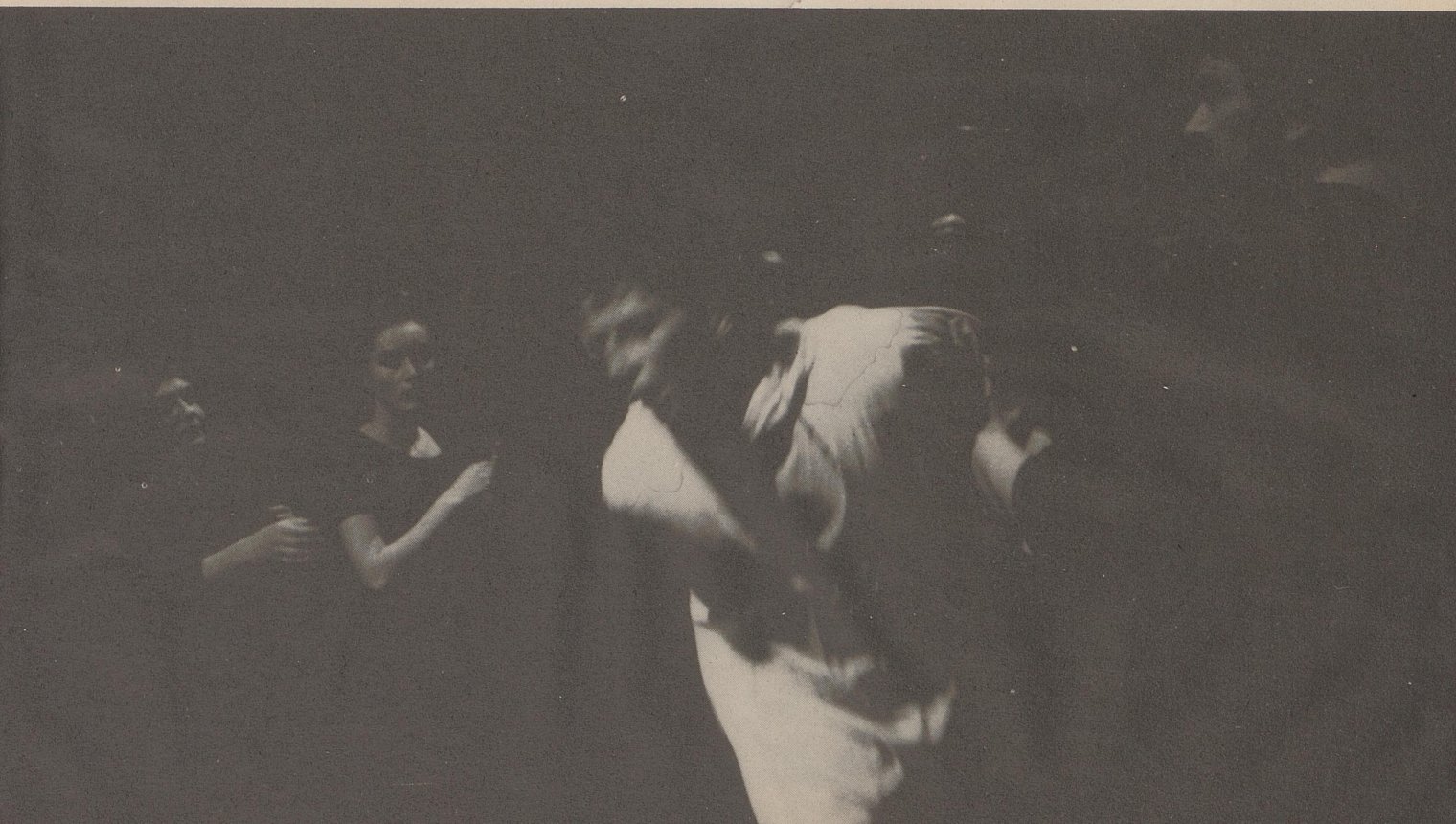
gent. Hun er en dristig teatersjef, og har stått oss bi hele veien! Det oppleves som særlig positivt, for jeg har aldri investert så mye i meg selv noen gang som her. Det føler jeg at *alle* på teatret har gjort. Hele produksjonen, med Harry Guttormsen i spissen, har vist en enestående vilje til å få dette til. Publikum får dømme om vi har lykket.

— Har dere videre planer for et samarbeid?

Henning: Vi skal ikke se bort fra det. Å jobbe med Edvard er inspirerende. Hans måte å skrive på gir motstand, en fruktbar motstand. Han forsøker ikke være «song-writer», derfor velger vi ikke å lage «låter», men musikkdramatikk, som jeg velger å kalle det. Edvard har blikket for dramaet, for situasjoner. Det skiller ham ut fra andre jeg har arbeidet sammen med.

Edvard: Det er jo ikke noe ekteskap, dette her. Vi jobber jo begge med forskjellige ting. Men når det gjelder musikkspill, kommer jeg aldri til å skrive for andre enn Henning. Det er det ingen grunn til. Det beste er godt nok!

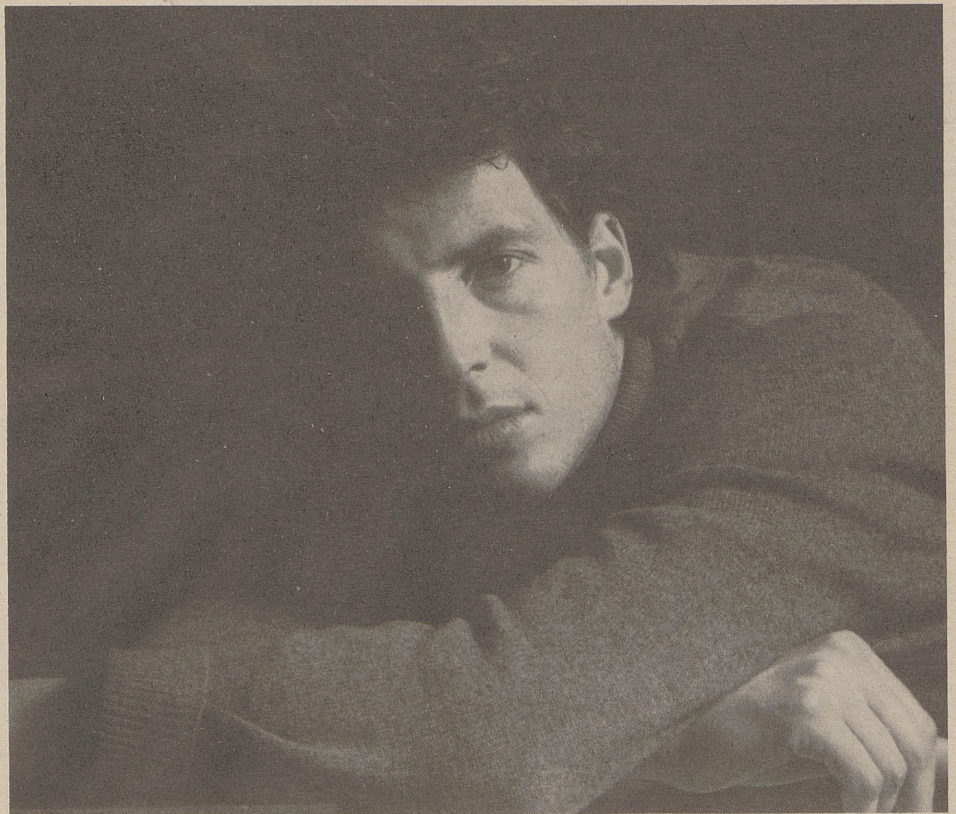
M.S.

VÅRE SKUESPILLERE

Roar Kjølvs Jenssen er født og oppvokst i Stavanger. Etter militærtjenesten startet han på en ingeniørutdanning. I dette første året på ingeniørhøgskolen kom han i kontakt med teatermiljøet, og planene for fremtiden endret seg. Han brøt over tvert og dro til Oslo. Her tjente han til livets opphold som kafé-pianist på Café Frølich, og som statist ved Nationaltheatret. I 1987 kom han inn på Statens Teaterhøyskole, og begynte etter eksamen som skuespiller på Oslo Nye Teater. Han debuterte som Florizel i «Vintereventyret» på Centralteatret. Etter rollen som butleren i Oscar Wildes «Hvem er Ernest» laget han en kabaret, «Mellom menn - ruset av kvinner», som ble en kjempesuksess. Han sto selv for tekst og musikk, og dette enmanns-showet får også trønderne gleden av å se, da det skal spilles i Theatercaféen til høsten. Vi ønsker Roar Kjølvs Jenssen velkommen i ensemblet!

REGIEN VAR VED...

Harry Guttormsen er en slags reservetrønder. Han har en sterk tilknytning til landsdelen og til Trøndelag Teater. Han trådte sine ungdoms platåsko her i byen. Han har gått på Schøning og Katta – før dramalinjen ved Sund Folkehøgskole. Siviltjenesten avtjente han bl.a. på Jøssåsen i Malvik. Mens han var fjøsavløser på Ørlandet ble han medlem av teaterlaget der – skrev, spilte og dramatiserte. Som entusiastisk hobbymusiker deltok han i sin tid også i Trøndersk Rockemesterskap! Han gjorde østlending av seg da han kom inn på regilinjen ved Statens Teaterhøgskole, og bosatte seg i Ski.

Fra han var ferdig med sin instruktørutdannelse i 1985, var han en ettertraktet freelancer før han ble ansatt som fast instruktør ved Det Norske Teatret ifjor høst. Tre fjernsynsteaterstykker, 15 produksjoner for radio-teatret og ti for profesjonelle scener har det blitt. Halvparten av teateroppsetningene har Harry Guttormsen gjort ved Trøndelag Teater. Han debuterte i Trondheim med «Skongpomling» i 1986. Siden har han gjestet oss gjennomsnittlig en gang i året. I 1987 var det «Fuglepappa'n», et stykke om incest. Året etter fulgte «Jug!» av Sam Shepard og «Fins det tigre i Kongo?» av Ahlfors/Bargum. Ifjor var han ansvarlig for et eksperiment i malersalen, «En mann må gjøre det han må» av Trondheimsforfatteren Idar Lind, som ble en kjempesuksess. Her, som i «Munken», spilte musikk en viktig rolle i forestillingen. Og får Harry Guttormsen arbeide med et musikalsk uttrykk integrert i et norsk dramatisk verk, er han i sitt ess. Trøndelag Teater har i så måte satset på ham og vunnet tidligere. Nå har vi gitt ham den største sceniske utfordringen han noensinne har stått ovenfor.

KOREOGRAFIEN VAR VED...

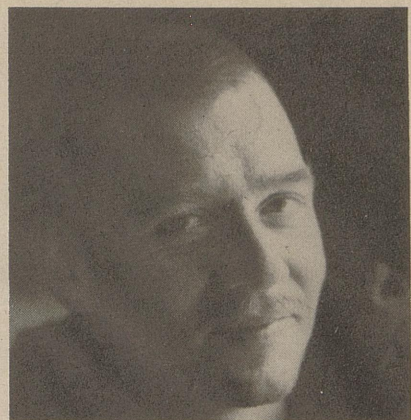
Sølvi Edvardsen har sin utdannelse fra Den Norske Balletthøgskole og fra Centre International de la Dance Moderne i Paris. Interessen for østens uttrykksformer førte henne bl.a. til India og Japan på studietur.

Hun begynte som danser i «Collage» i 1977. Her har hun skapt en rekke spennende balletter, og hun har i årenes løp satt sitt personlige preg på dette kompaniets repertoar.

I 1984 fikk Sølvi Edvardsen kritikerprisen for «Kimen», og tre år senere debuterte hun med sin første helaftens forestilling, «Terra». Foruten i Collage, har hun hatt koreografioppgaver ved Den Norske Opera, Nationaltheatret, Nye Carte Blanche og for fjernsynet. Sølvi Edvardsen har også representert Norge i en internasjonal koreografikonkurranse i Frankrike. Hun har tidligere laget to danseverk for kirke. «Mea Maxima Culpa» ble bl.a. vist i Nidarosdomen og «Draumkvedet» i Mariakirken i Bergen.

DEKORASJONENE VAR VED...

Worm Winther har en allsidig utdannelse og erfaring som scenograf. Med bakgrunn i eksamen fra Bergen Kunsthåndverkskole og Kunstindustrihøgskolan i Göteborg, har han vært aktiv med i frigruppemiljøet i Bergen, både med Smugteatret, som han var med og startet, og Bak-truppen, hvor han ikke bare var scenograf, men også sto på scenen selv. Det er første gang han gjester Trøndelag Teater. Men ukjent i landsdelen er han ikke. Han har kontinuerlig hatt oppgaver for Nord-Trøndelag Teaterverksted, og kan se tilbake på

8 års samarbeid med instruktør Ragnhild Vannebo. Det «urørte» teater, teater for og med folk uten fordommer om hva og hvordan teater skal være, har opptatt Worm Winther meget. Men han har jo også hatt rikelig med store oppgaver for institusjonsteatrene, og har gjestet de fleste av landets scener, Den Norske Opera innbefattet. Harry Guttormsen og Worm Winther har signert tre oppsetninger sammen tidligere: Shepards «Tooth of Crime» for Teatret Vårt i Molde, Fugards «Gjemmested» på Nationaltheatret og «Hexejakt» av Arthur Miller på Det Norske Teatret.

KOSTYMENE VAR VED...

Invild Hovind er den yngste på laget som er ansvarlig for at alle brikkene faller på plass i Munken-produksjonen. Hun er 26 år, født og oppvokst i Trondheim. Etter videregående skole på Brundalen (tegning/grafisk/søm), ble hun modellørassistent. Hun var med på å starte foretaket «Magendo» før hun forlot hjembyen til fordel for Oslo og Statens håndverk- og kunstindustriskole. Hun gikk på kostymelinjen, og hadde i studietiden jevnlig kontakt med revy/teatermiljø som kostymeassistent. Hun har også hatt oppgaver i forbindelse med oppsetninger ved Statens Teaterhøgskole.

